

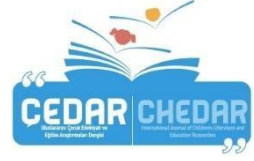

Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

Cilt:8, Sayı:1, 2025, Sayfa: 23-37

*International Journal of Children's Literature and
Education Researches*

Volume:8, Number:1, 2025, Page: 23-37

Çocuklara Yönelik Denemelerde Nostalji: Çocukluğa Özlem

Hatice FIRAT*

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye

Geliş Tarihi / Submitted: 08 / 01 / 2025

Kabul Tarihi / Accepted: 02/ 03/ 2025

Özet: Araştırmada, çocuklar için yazılan deneme kitaplarından Vural Kaya'ya ait "Kuşlar Benekli Gökyüzü" adlı eser nostaljik unsurlar (çocukluğa duyulan özlem) açısından incelenmiş; özlem duyulan kişi, zaman, yer vb. unsurlara ait özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. İncelenen eser, nostalji temasına ilişkin detaylı veri içeren denemelerden oluşması bakımından doküman olarak seçilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış, nostalji teması temel ölçüt olarak ele alınmıştır. Verilerin çözümlemesinde alan kaynaklarında bulunan, özlem duygusunun yöneldiği varlıkları gösteren sınıflamalar dikkate alınmış ve betimsel analizden faydalanılmıştır. Ayrıca incelenen dokümanlarda alan kaynaklarında yer bulmuş sınıflamaların dışında kalan bazı veriler tespit edilmiş (değerler, oyuncaklar vb.), içerik analizi ile değerlendirilen bu veriler çalışmaya dâhil edilmiştir. 14 denemenin yer aldığı eserde, 5 metinde (%36) doğrudan nostalji duygusuyla ilgili unsurlara yer verildiği tespit edilmiştir. İncelenen denemelerde nostalji duygusunun özellikle çocukluk yıllarına yönelik olduğu görülmüştür. Eserlerde çocukluk yıllarına ait en çok özlenen unsurlar; anne, baba, nine, dede gibi aile bireyleri; yayla, dere gibi mekânlar, okul hayatı; körebe, çelik çomak, saklambaç, uçurtma, topaç ve tahta araba gibi çocuk oyunları ve oyuncakları; toplumun sahip olduğu sevgi, saygı gibi değerlerdir. Metinlerde çocukluk yılları ve bugün arasında önemli karşılaştırmalar yapıldığı, geçmişe bakışın tamamen olumlu olmasına karşın azalan ya da yok olan güzellikler, yaşanan kayıplar nedeniyle bugüne olumsuz bakıldığı belirlenmiştir. Eserlerde çocukluk yıllarının en çok özlenen dönemlerine, kişilerine, mekânlarına-doğa unsurlarına, okul hayatına, çocuk oyun ve oyuncakları ile değerlere ilişkin verilere ulaşılmıştır. Nostalji duygusu metinlerde; bugüne taşınamayan, kaybedilen tüm değerlerin ardından duyulan bir yas; yaşanan kayıplara bir isyan, hayata devam edebilmek, tutunabilmek için bir dayanak olarak belirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, deneme, nostalji, çocukluk, çocukluğa özlem

Abstract: In the research, essays written for children were examined in terms of nostalgic elements (longing for childhood); missed person, time, place, etc. It is aimed to determine the qualities of the elements. Vural Kaya's work titled "Kuşlar Benekli Gökyüzü", one of the essay books written for children, was selected and examined as a document because it consists of essays containing detailed data on the theme of nostalgia. In the study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used and the theme of nostalgia was considered as the basic criterion. In the analysis of the data, the classifications in the field sources indicating the entities towards which the feeling of longing is directed were taken into account and descriptive analysis was used. In addition, some data that were outside the classifications in the field sources were identified in the documents examined (values, toys, etc.), and these data were evaluated by content analysis and included in the study. It was determined that in the work, which included 14 essays, elements directly related to the feeling of nostalgia were included in 5 texts (36%). In the works examined, it was observed that the feeling of nostalgia was especially directed towards childhood years. The most missed elements of childhood in the works are; family members such as mother, father, grandmother, grandfather; places such as plateaus and streams; school life; children's games and toys such as blind-man's buff, tipcat, hide and seek, kite, peg tops and wooden cars; values such as love and respect that society has. In the works, data regarding the most missed periods of childhood, people, places-nature elements, school life, children's games and toys and values were obtained. The feeling of nostalgia in the works; A mourning felt after all the lost values that cannot be carried to the present day; a rebellion against the losses suffered; It appears as a branch, a support to continue life and hold on.

* Prof. Dr., ORCID: 0000-0001-8300-5189, haticefirat@mu.edu.tr

Keywords: Children's literature, essay, nostalgia, childhood, longing for childhood

Giriş

Geçmişe duyulan aşırı sevgi ve özlemi ifade eden nostalji kavramı, özellikle orta yaş ve üzerindeki insanların hayatında yer edinen önemli bir duygudur. Nostalji, eve dönüş anlamına gelen “nostos” ve özlem anlamına gelen “algia” kelimelerinden oluşmakta ve artık olmayan bir mekâna, eve özlemi ifade etmektedir (Boym’dan akt. Akbulut & Akar Vural, 2012, s.251). Boym’a göre nostalji, bir mekâna duyulan hasret olarak görünse de daha çok bir zamana, özellikle çocukluk yıllarına duyulan özlemdir. Nostalji, aynı zamanda bir tür isyan olarak görülmektedir (akt. Gürçayır, 2013, s.47).

Nostaljiyi kavram olarak ilk kullanan kişi, İsveçli Doktor Johannes Hofer’dır. Hofer, hasta İsveçli askerler üzerinde yaptığı bir çalışma sonucunda, askerlerin ev özlemi nedeniyle hastalandıklarını belirlemiş ve bu hastalığı ifade etmek için “nostalji” kavramını kullanmıştır (Holak & Havlena 1992’den akt. Diren & Kandemir, 2021, s.67). Önceleri bir tür hastalığı ifade etmek için kullanılan nostalji kavramı, daha sonra romantizm akımının da etkisiyle anlam değiştirmiş; insanların geçmişe, özellikle çocukluğuna duyduğu özlemi anlatan bir sözcüğe dönüşmüştür (Başaran, 2021, s.639). Kaynaklar, yaşın nostalji eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, nostaljik eğilimin/duyarlılığın daha çok orta ve ileri yaş gruplarında özellikle emeklilik yıllarında görüldüğünü, bu durumun geçmiş hakkında konuşabilecek kadar uzun yaşamak ve kayıp duygusunun zaman içinde artmasıyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte gençlerde de geçmişin, yaşanmışlıkların önemsenmesi görülebilen bir durumdur (Başaran, 2021, s.639; Güzel & Yolbulan Okan, 2016, s.140; Özhan & Altuğ, 2017, s.347).

Nostalji duygusunu yaşayan insanlar için eski zamanlarda ve o zamanlara ait mekânlarda yaşanan pek çok şey güzel ve kıymetlidir. Bu bakımdan başkaları için olumsuz olabilecek özellikler, nostaljik duygulara sahip insanlar için aranan, özlenen, tercih edilen, övgüye değer görülen özellikler olabilmektedir (Kaya, 2013, s.114-115). “Özellikle yaşı ilerlemiş insanlar, geçmişteki günleri, yaşadıkları dönemdekilerle kıyaslayarak geçmişteki günlerin daha iyi olduğu sonucuna varırlar. Türkiye’de son dönemlerde sıklıkla duyduğumuz ‘nerede o eski bayramlar’ deyişi de aslında geçmişe duyulan özlemle yani nostaljiyle ilişkilidir” (Gürçayır, 2013, s.47). Buradan hareketle nostaljinin aynı zamanda geçmişe ait olan şeylere bir övgü olduğu söylenebilir. Tannock da nostaljiyi geçmişin övüldüğü bir duygu durumu olarak açıklamaktadır (Tannock 1995’ten akt. Taşkaya, 2013, s.7). Geçmişin bir daha geri gelmeyecek olması; mazide/hatıralarda kalması nostaljik insanlar için bir üzüntü ve şikâyet sebebi olabilmektedir (Kaya, 2013, s.114).

Diren & Kandemir (2021, s.67) insanlar için nostaljinin, geçmişle bağ kurarak bugünü yaşama aracına dönüştüğünü; insanların yaşanan zamanın/bugünün sıkıntılarını nostalji desteğiyle aşabildiğini belirtmekte; nostalji eğiliminin altında geçmişe ait unsurları bugüne taşıma arzusunun yattığını açıklamaktadır. Argın (1996, s.21), nostaljik bakış açısında bugünü ifade eden şimdinin “bizi geçmişten koparan bir an (...) güzel olan her şeyin gömüldüğü bir mezar”ı ifade ettiğini söyler. Buna göre nostalji, insanı kayıpların arttığı, mutsuz olunan bugünden alıp mutlu olunan geçmiş zamanlara götüren bir köprü durumundadır ve bu yönüyle psikolojik olarak insanı rahatlatan, iyileştiren bir duygu durumu olarak kabul edilebilir. Nostalji, insan ve toplum hayatında geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir yere sahiptir. Bazı kaynaklara göre de nostalji bir ütopya sunmaktadır ve nostalji eğilimi olanlar, olması gerektiğini düşündükleri yaşantının özlemini hissetmektedir.

“Nostalji ister inandırıcı ister inandırıcı olmayan şekilde geçmişi sunsun, geleceğe doğru atılmış bir ideali, bir çekirdeği ütopya ile içinde barındırmış olur. Bu olması gereken yaşantının özlemini hissetmekle eş değer görülebilir. Ütopyacı düşünme de onun bu potansiyelini gelecek tahayyülü içinde bir değer ve tasarım olarak görmektir” (Ümer, 2019, s.602)

İnsanlar, geçmişe duydukları özlemi ifade etmek için eskiden beri sanattan yararlanmış, özellikle edebiyatta, edebî eserlerde nostaljiyi çok yönlü olarak yer almıştır. Geçmişe duyulan özlemin kaleme alındığı pek çok eserde de geçmişe ait olan şeylerin olumlanması/övülmesi durumu görülmektedir.

Nostaljinin bütün yönleriyle kendini gösterdiği şiirler, geçmişe özlem duygusuyla kaleme alınan şiirlerdir. İlgili şiirlerin ortak özelliği, yazarlarının ilk önce çocukluklarına; daha sonra ise memleketlerine duydukları derin özlemi ifade ediyor oluşudur. Örneğin, “Sivas Akşamlarına Özlem” (4. şiir) başlıklı şiirinde Ozan Sentezî, Sivas’ın beyaza bürünen dağlarını, kuru ayazını bile özlediğini dile getirmektedir. Bu durum, nostaljinin geçmişteki olumsuz imajları aradan yıllar geçtikten sonra olumluya çevirdiğine dair yerinde bir örnektir. Zira, ayaz ve soğuk, içinden romantizm çıkarıldığında pek çok kişi için iyi ve hoş şeyler değildir. (Başaran, 2021, s.643).

Edebî eserlerde yer alan nostaljik unsurlar, insanın ve toplumun geçmişine ait özellikleri yansıtan değerlendirmeler sunması bakımından da önem arz eder. Nostalji söz konusu olduğunda en önemli noktalardan biri özlem duygusunun yöneldiği varlıklardır. Edebî eserlerde nostalji teması temel alınarak yapılan araştırmalarda konuya ilişkin çeşitli sınıflamalar yer almaktadır. Bu sınıflamalarda özellikle; mekânlar/ev ve ev eşyaları, mutfak/yiyecekler, bitkiler-doğa, hayvanlar, yöresel kelimeler, zaman/çocukluk günleri, çocuk oyunları, kişiler (anne, sevgili vb.) önemli unsurlar olarak ön plana çıkar (Başaran, 2021, s.643; Kaya, 2013, s.113-114).

Nostalji konusunun sıkça işlendiği şiir, roman, öykü gibi edebî türler arasında yer alan denemeler; öznellik içermesi, yazarının kişisel duygu ve düşüncelerini özgürce anlatabildiği bir tür olması dolayısıyla özelemleri, geçmişe bakışı rahatça anlatma imkânı sunması bakımından önemlidir (Şahbaz, 2008, s.198-199; Yalçın & Aytaş, 2005, s.201-202). Türk edebiyatında oldukça gelişmiş bir tür olan denemenin en önemli temsilcileri arasında Cenab Şahabeddin, Falih Rıfkı, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, Salah Bırsel, Mehmet Kaplan, Vedat Günyol, Cemil Meriç, Enis Batur, Nermi Uygur, Oktay Akbal vb. sayılabilir (Akatlı, 2008, s.106; Demirel, Seven, Tozlu & Uludağ, 2010, s.227; Enginün, 2004, s.387-409; Şahin vd., 2011, s.108). Buna karşın çocuk edebiyatı içerisinde türün henüz çok gelişmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Denemenin çocukların gelişimine önemli katkısı olmasına rağmen (Fırat, 2018, s.19-25) çocuklara yönelik deneme metinleri yazan yazarların az olması, çocuk edebiyatı ile ilgili kitaplarda deneme türünün yer almaması ya da çok az yer alması çocuk edebiyatında türün ihmal edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. (Er & Fırat, 2021, s.548; Şahbaz, 2008). Çocuklar için deneme kitabı yazan yazarlar arasında; Yalvaç Ural, Mustafa Ruhi Şirin, Vural Kaya, Salih Zengin, Burhan Eren, Mavisel Yener, Mevlâna İdris Zengin sayılabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada çocuklar için yazılan deneme kitaplarından Vural Kaya’nın kaleme aldığı “Kuşlar Benekli Gökyüzü” adlı eser, nostalji duygusuna ait özellikler açısından ele alınmıştır. Araştırmada kitapta bulunan denemelerin nostaljik unsurlar bakımından incelenmesi, çocukluk yıllarına duyulan özlemin; kişi, zaman, mekân vb. unsurlarda görülen özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Problemleri

Çalışmanın amacı doğrultusunda, Vural Kaya’ya ait “Kuşlar Benekli Gökyüzü” adlı kitapta yer alan deneme metinlerinde nostalji duygusunun yöneldiği temel unsurlar nelerdir, sorusuna cevap aranmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma; çocuklara yönelik deneme yazan yazarlardan Vural Kaya ile, yazarın “Kuşlar Benekli Gökyüzü” adlı deneme kitabı ile ve bu kitapta bulunan deneme metinlerinin nostalji duygusu/çocukluğa özlem teması çerçevesinde incelenmesiyle sınırlıdır.

Yöntem

Araştırmanın Türü ve Veri Kaynakları

Araştırma nitel bir çalışmadır. Bu çalışmada yöntem olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmacıların analiz yapacakları dokümanları kütüphane katalogları ve arşivler aracılığıyla bulabildiği diğer araştırma yöntemlerine göre daha hızlı, daha az maliyetli ve detaylı inceleme yapma; gözlem ya da görüşme yapmaya gerek kalmadan gerekli veriyi elde edebilme olanağı sunar (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190). Araştırmada nostalji teması temel ölçüt olarak

ele alınmıştır. Vural Kaya tarafından kaleme alınan ve çocuklar için yazılmış deneme kitaplarından olan “Kuşlar Benekli Gökyüzü” adlı eser, nostalji temasına ilişkin detaylı veri içeren denemelerden oluşması bakımından doküman olarak seçilmiş ve incelenmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde alan kaynaklarında bulunan, özlem duygusunun yöneldiği varlıkları gösteren sınıflamalar (Başaran, 2021, s. 643; Kaya, 2013, s.113-114) dikkate alınmış ve betimsel analizden faydalanılmıştır. Betimsel analizde var olan temalara göre veriler sınıflanır. Elde edilen bulgular yorumlanır ve düzenlenerek sunulur. Bu çalışmada da analiz için öncelikle belirlenen temalar üzerinden çerçeve oluşturulmuş, bu çerçeveye göre veriler gruplandırılmış, tanımlanmış ve yorumlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.239-240). Ayrıca incelenen dokümanlarda alan kaynaklarında yer alan sınıflamaların dışında kalan bazı veriler tespit edilmiş (değerler, oyuncaklar vb.), bu veriler içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir. “Metinler üzerinde, belirlenen ifadelerin bulunup ortaya çıkarılması kadar bu ifadeler arasındaki bağlantıların da tespit edilmesini gerektiren süreç, nitel araştırma tekniklerinden dokümanların içerik analizi olarak ifade edilir”. (Morris & Ecclesfield, 2011’den akt. Baştürk, 2013, s.329).

Araştırmanın verileri, nostalji üst teması altında nostaljinin yöneldiği varlıkları ifade eden “zaman, kişi, mekân” gibi temalar altında sunulmuştur. Verilerin kodlanması sırasında deneme metinlerinde yer alan, nostalji duygusuyla ilgili olduğu değerlendirilen örnekler saptanmış, araştırmanın amacı doğrultusunda birbiriyle ilişkili veriler bir araya getirilmiştir. Verilerin daha iyi yorumlanabilmesi ve daha düzenli sunulabilmesi için kimi temaların altında benzerlik taşıyan kodlar bir araya getirilmiş ve alt temalar oluşturulmuştur. Nitel araştırmanın inandırıcılığını (iç geçerliğini) sağlamak için kategorilerin metinleri nitel araştırmalarda deneyimli bir uzman tarafından incelenmiş (Yıldırım & Şimşek, 2016), ayrıca metinlerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, Kuşlar Benekli Gökyüzü adlı eserde yer alan, nostalji teması içerisinde değerlendirilebilecek, özellikle çocukluk yıllarına duyulan özleme ilişkin veriler sunulmaktadır.

1. Nostalji ve Çocukluk / Zaman

Nostalji, daha çok zaman kavramını temel alan bir duygu durumu olarak değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalar genellikle özlem duyulan dönemin/zamanın “çocukluk yılları” olduğunu ortaya koymaktadır (Akbulut & Akar Vural, 2012, s.249-262, Akdeniz, 2001, s.58; Başaran, 2021, s.644-645; Eliuz, 1997, s.302). Nostalji söz konusu olduğunda özlemin daha çok çocukluk dönemine yönelmesinde, bu dönemde insanın sahip olduğu saflığın, masumiyetin ve sorumluluklardan uzak olunmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Nostaljinin ortaya çıkardığı sonuçlardan bir diğeri de yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi geçmişi, olduğundan daha fazla olumlu değerlerle anımsayacak biçimde kurmaktır. Öyle ki, geçmişteki çocukluk, her şeyin en güzelini, en iyisini, en masumunu yaşamıştır. Neredeyse pürüzsüz bir masumiyet atfedilmiştir çocukluğa.

(...)

Çocukluk; geride kalan, bir daha deneyimlenemeyecek olan yitirilmiş masumiyet çağı olarak kavramsallaştırılır. (Akbulut & Akar Vural, 2012, s.252, 260).

Çalışmada incelenen, nostaljik bakış açısının hâkim olduğu deneme metinlerinde de özlem duyulan dönem çocukluk yıllarıdır. Denemelere bakıldığında çocukluk yılları ve bugün arasında önemli karşılaştırmalar yapıldığı, geçmişe bakışın tamamen olumlu; bugünün ise -daha çok azalan yok olan güzellikler, yaşanan kayıplar nedeniyle- olumsuz yansıdığı görülmektedir. Örneğin “İyi Vardı Kötü Yoktu” adlı metnin başlığı bile tamamen bu durumu yansıtmakta, geçmiş zamanlara duyulan özlemi ifade etmektedir. Yazar, masalsi bir anlatım içinde geçmişte (eski) var olan her şeyi iyi ve güzel olarak nitelendirmektedir. Geçmişte var olan, sahip olunan iyi/güzel şeyler bugün artık yoktur. Yani iyiler ve güzeller kaybolmuş; yerini kötüler, çirkinler almıştır.

Bir vardı bir yoktu.

İyi vardı kötü yoktu. (Kaya, 2016, s.22).

Geçmiş söz konusu olduğunda sahip olunan iyi-güzel şeyler “var”; olmayan kötü şeyler ise “yok” kavramıyla anlatılırken; halden/bugünden bahsedilirken bunun tam tersine kötü-çirkin şeyler için “var”, iyi-güzel şeyler için “yok” kavramı çağrıştırılmıştır. Metinde geçen “var” kavramı günümüzde olmayana, “yok”a; metinde geçen “yok” kavramı ise günümüzde olana, “var”a karşılık gelmektedir. Bu bakımdan geçmiş, çocukluk her şeyiyle özlenen bir dönem olarak esere yansır. Metinde halden/bugünden şikâyet vardır. Metnin bir masal üslubuyla oluşturulması da eserde anlatılan güzelliklerin “bir zamanlar”da, çok uzaklarda kaldığı, hayal olduğu izlenimini vermede ve de modern hayatın eleştirisinde önemli bir işlev üstlenmektedir.

“Yaşasın” adlı metinde yok olan, kaybolan, özlenen unsurlar (çocuk oyunları) “eski” kavramıyla ifade edilir. Eski, nostaljiye konu olan varlıklar için kullanılan kavramlardan biridir. Tıpkı var-yok gibi eski ve yeni kavramları da geçmiş ve bugünü sembolize etmektedir.

Fakat o eski oyunlar geri gelsin ve yaşasın. (s.27).

Eski kavramıyla birlikte kullanılan “geri gelmek” ve “yaşamak” sözcükleri dikkat çekmektedir. “Geri gelmek” kayıp olanın bulunmasını, kavuşmayı, giderilmek istenen özlemi ifade ederken; “yaşasın” kavramı değerlerin kayboluşunun bir nevi ölüm olarak düşünüldüğünü göstermekte ve tekrar hayata döndürülmek istendiğini düşündürmektedir. Gidenin, kaybolanın geri getirilmek, yaşatılmak istenmesi; özlemin bitirilmesi ihtiyacı nostalji duygusunun en güçlü işaretlerindendir.

Kuşlar Benekli Gökyüzü adını taşıyan deneme kitabında çocukluk yıllarına yönelen özlemin en derin işlendiği metinlerden biri “Fotoğrafları Saklamak” başlığını taşımaktadır. Bu metinde yazar denemeye, çocuk okurlarına büyümelerini tavsiye eden bir cümle ile başlar. Bu tavsiyenin verilmesi bile çocukluğa duyulan özlemi ifade etmeye yeter bir durumdur.

Bana sorarsanız büyümeyin derim size. (s.33).

Denemenin devamında açıkça çocukların neden büyümesini istemediğini açıklayan yazar, bu açıklamada büyüdüklerinde öncelikle çocukluklarını özleyeceklerini çok defa vurgulayarak çocukluğuna duyduğu özlemi dile getirir.

Diyeceksiniz ki büyümek kaçınılmaz bir şeydir.

Çok haklısınız. Bakın büyüyünce neler olacak anlatayım size.

Bir kere büyüyünce çocukluğunuzu çok çok özleyeceksiniz.

(...)

Hayır saçma gelmesin size bu anlattıklarım.

Büyüyünce neleri özleyeceksiniz sıralayayım size hemen.

Çocukluğunuzu çocuk günlerinizi çok çok özleyeceksiniz. (s.33).

Kişiler, daha pek çok değerli varlıklar ve çocukluk günleri artık geri gelmeyecektir, bunların tekrar yaşanması imkânsızdır. Büyümenin engellenemez bir durum olduğunun bilmesi nedeniyle Yazar metnin sonunda, çocuk okurlarına en azında çocukluk özlemlerini gidermek için ilerde fotoğraflara ihtiyaçları olacağını sezdirerek, çok sayıda çocukluk fotoğrafı edinmelerini ve “saklamalarını” salık verir.

“Kalbimde Azalma Hiç” adlı deneme, doğrudan çocukluğa yazılmış bir mektup niteliğindedir. Bu metin, çocukluk yıllarına duyulan özlemin ve bu özlemin önceden pek çok kez dile getirildiğinin yani özlemin büyüklüğünün ifadesiyle başlar.

Sevgili çocukluğum.

Seni çok özlediğimi daha önce de belirtmiş ve defalarca sana bunu belirten mektuplar yazmıştım. Hiçbirine cevap yazmadın. (s.35).

Çocukluk döneminin nostaljik bakış açısında merkez olduğu, nostaljinin zaman odaklı bir duygu durumu olduğu düşünülürse, çocukluk yıllarına iz bırakmış zamanlardan/dönemlerden hangilerinin

daha çok özlendiği de önemli hale gelir. “Kalbimde Azalma Hiç” adlı metinde çocukluğa ait olarak özlenen zamanlar arasında daha çok toplumsal birlikteliğin, imecenin öne çıktığı; komşuluk, dayanışma gibi değerleri barındıran iş zamanları olan “harman günleri, bağ bozumları, buğday dibekleri” yer almaktadır.

...hiç azalma siyah beyaz çocukluğum...

(...)

Harman günleri.

Bağbozumları.

Buğday dibekleri. (s.37).

Denemelerde en çok özlem duyulduğu ifade edilen unsurlar, çocukluk günlerinin bir parçası olarak yer almaktadır. Bu bakımdan çalışmada, özlendiği görülen unsurlar belirlenerek; “kişiler, mekânlar, okul hayatı, çocuk oyunları-oyuncaklar ve değerler” alt başlıkları altında ele alınmıştır. Bu başlıklar altına alınmayan ancak kendi içinde dönemin ulaşım ve su ihtiyacına bağlı olarak özlenen, anılan unsurlara da rastlanmaktadır. Bunlar ulaşım ihtiyacını karşılayan “yaylı at arabaları” ve su ihtiyacının karşılandığı “çıkırlıklı kuyular”dır (s.37).

2. Kişiler

Çocukluk yılları ve geçmişe özlem duygusu söz konusu olduğunda özlemin öznesi olan varlıklar genellikle kişilerdir. Özlenen insanlar arasında özellikle çekirdek aile bireyleri dikkat çekmektedir. Sevilen varlıkların her zaman hayatın içinde, hep yanında olması isteğinin, dolayısıyla onlardan uzak olmanın verdiği üzüntünün yansıtıldığı “Yaşasın” adlı metinde, özlenen kişilerin başında “anne, baba ve kardeşler” yer alır.

Babam yaşasın. Annem, kardeşlerim...

(...)

Annem kalbinin büyüklüğü kadar yaşasın. (s.25).

Aynı metinde çekirdek ailenin yanı sıra geniş aile bireylerine özellikle büyük ebeveynlere (dede ve nineye) duyulan hasret, onların bugün de var olması isteği görülür.

Dedem yaşasın. Ulu çınarlar kadar yaşasın. Hep yaşasın.

Ninem yaşasın. Ninemin masalları. (s.27).

“İyi Vardı Kötü Yoktu” adlı denemede çocukların eskiden nine ve dedeleriyle büyümesine karşılık günümüzde bakıcılarla büyümesi üzerinde durulur. Metinde yer alan ifadelerden nineler ve dedelerle büyüyen çocukların oyun oynayarak, masal dinleyerek, sevgiyle ve mutlu bir şekilde büyüdüğü; günümüzde ise bakıcılara bırakılan çocukların genellikle bunlardan mahrum olduğu düşüncesi aktarılır. Bu kayıp duygusu, eskinin olumlanması/övülmesi yine nostaljik bakış açısının varlığını ortaya koymaktadır.

Yanakları al al nineler vardı; bakıcılar yoktu.

Masallar vardı; dizi filmler yoktu. (s.22)

“Fotoğrafları Saklamak” ve “Kalbimde Azalma Hiç” adlı denemelerde de büyük ebeveynler çocukluk yıllarının aranan, özlenen, hep var olması istenen güzellikleri arasında yerini alır.

Ninelerinizi dedelerinizi gün geçtikçe özleyeceksiniz. (s.33).

Hiç azalmasınlar bende.

Yarına masal yok uyurken bile dinle diyen ninem. (s.33).

“Yaşasın” adlı metinde “öğretmen” de özlenen kişiler arasındaki yerini “Öğretmenimiz yaşasın.” (Kaya, 2016, 25) ifadesiyle alır. Ancak eserde belli bir öğretmenden ziyade genel olarak okul hayatının bir parçası olarak öğretmenin anıldığı görülür.

3. Mekânlar-Doğa/Tabiat Güzelliği

Nostalji kavramı tanımlanırken “yuvaya özlem” gibi ifadelerin kullanılması, mekânın hatıralarda önemli ve kalıcı bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Başaran (2021, s.648), kayıp hissine bağlı olarak ortaya çıkan nostaljide mekânın bu denli önemli yer tutmasını; zaman geçtikçe değişme, dönüşme ve buna bağlı olarak kayıp duygusunu hissettirme potansiyelinin yüksekliğiyle ilişkilendirmektedir. Geçmişe ait, özlem duyulan mekânların başında “ev/yuva” gelmektedir.

Yuva/ev” kavramının geçmişteki düzen, güven ve istikrar anlamları düşünüldüğünde “özlenen bir mekân” olarak tahayyülü, bugün kendine elverişli bir “yer” bulamayanlar için bir soyutlama evrenine dönüşmektedir. “Yuva/ev”i merkeze alarak yurda, vatana ve coğrafyaya gitmeyi mümkün kılan özlem, yeniden keşfedildiği yerde kaybedileni ve aranılanı bulmakta zorlanmamaktadır. Nihâyetinde “yuva/ev” bulunmak zorundadır çünkü başka hiçbir “yer”de rahat yoktur. Bu rahatlık duygusal, bilişsel ve bedensel alanlarda kendini gösteren kadim bir yoksunluk dünyasından beslenmektedir. (Çil, 2021, s.227).

Edebiyat eserlerinde nostalji konusu temel alınarak yapılan çalışmalarda da mekânın önemi üzerinde durulmakta ve geçmişe özlem söz konusu olduğunda en çok anılan mekânlar arasında; “pınarlar, dereler, dağlar, tepeler, kayalar, harman yerleri, yaylalar vb.” sıralanmakta, bunun sebebi “orada geçen hatıralar ve izlenimler” olarak açıklanmaktadır (Başaran, 2021, s.643; Kaya, 2013, s.115-116). Benzer mekânlar Vural Kaya’nın çocuklar için kaleme aldığı denemelerde de özlemle yâd edilir.

“Kalbimde Azalma Hiç”, çocukluk döneminde içine karışıp yaşanan, hissedilen doğa manzaraları üzerine kuruludur ve yayla, çeşme, dere, su değirmeni gibi doğa ve doğaya bağlı unsurlar anılmaktadır.

Kırlarda derdiğimiz çiğdemler, menekşeler, laleler... hiç azalmasın bende. ...

Tabiattan hiç korkmadığım çocukluğum.

Yaylalarda koyun kuzular gördüğüm çocukluğum.

Ak çeşme. Köy deresi. Deredeki asırlık su değirmeni... (s.35-37).

Özlenen mekânların daha çok açık ve geniş alanlar, doğaya ait yerler olması dikkat çekmektedir. Bu noktada “Yaşasın” adlı metinde yazarı çocukluk yıllarına döndüren ve sevildiği anlaşılan pek çok bitki, yaşaması/daima var olması dileğiyle sıralanarak anılır.

Menekşeler, çiğdemler yaşasın. Gardenya yaşasın. Gülibrişim, güldefne, hezaren, ıtır yaşasın. Yaşasın reyhan, şebboy yaşasın. Nergis, zambak, yasemin, yaban gülü yaşasın. (s.25).

Bu denemede bitkilerle, çiçeklerle birlikte ayrıca doğanın en önemli unsurları olan, bazıları nesli tükenme tehlikesi altında bulunan hayvanlar da varlığı devam etmesi istenen, sevilen, özlenen varlıklar arasında görülmektedir.

Yaşasın kuşlar. Balıkçıl kuşu yaşasın. Flamingolar, ören kuşu, çakırdoğan, testere burun, sarı gagalı yelkovan, çalı horozu yaşasın... (s.25).

Çocukluk döneminde var olan bu güzel hayvanlar, bitkiler ve mekânlara karşın şimdinin durumu aşağıda yer alan “İyi Vardı Kötü Yoktu” başlığını taşıyan metinden alınan örnekte verilmektedir. Yazara göre kokusuyla insanın içini dolduran gerçek çiçekler; masmavi, temiz, berrak denizler ve baharlar artık yoktur. Günümüzde onların yerini yapay, kokusuz, tat vermeyen çiçekler almış; denizler kirlenmiş, doğanın dengesi bozulmuş, adeta dünya yaşanılabilir bir yer olmaktan çıkmıştır. Bu ifadeler artık olmayan, kayıp duygusu yaşanmasına sebep olan temel unsurlardan biri olarak deniziyle karasıyla canlı, gerçek tabiatı öne çıkarmaktadır.

Menekşe, sümbül, papatya vardı; yapma çiçek yoktu.

Denizler vardı masmavi; zehirli atıklar yoktu.

Baharlar vardı; bir mevsimin görünmeden kayboluşu yoktu. (s.22).

Açık mekânların yanı sıra az da olsa kapalı mekânlar da anılmaktadır. Okul ve sınıf bir mekân olarak çocukluk yıllarının vaz geçilmezidir. “Yaşasın” ve “Kalbimde Azalma Hiç” metinlerinde çocukluk yıllarına ait olarak hatırlanan ve hep var olması istenen mekânlar arasında yerlerini alırlar.

Okulumuz yaşasın. (s.25).

Camları kırık sınıfımız. Kış aylarında kimi zaman sobanın ısıtmadığı o sınıfımız. (s.35).

4. Okul Hayatı

Çocukluk yıllarına duyulan özlem içinde okul/egitim hayatına bağlı noktalar da ön plandadır. Bunlar ağırlıklı olarak okul, öğretmen, okul gereçleri ve öğrencilik hayatına ilişkin unsurlardır. “Fotoğrafları Saklamak” metninde bu unsurlara duyulan hasret açıkça ifade edilmektedir.

Okula ilk gidişinizi çok özleyeceksiniz.

Kerrat cetvelini özleyeceksiniz.

İlk kullandığınız silgiyi, ağaç kokan kurşun kaleminizi çok özleyeceksiniz... (s.33).

“Yaşasın”da okul hayatına ilişkin mekân ve kişiler (okul ve öğretmen) çocukluk yıllarının hep var olması istenen güzellikleri, anıları arasındadır.

Okulumuz yaşasın. Öğretmenimiz yaşasın. (s.25).

Benzer şekilde “Kalbimde Azalma Hiç” başlığını taşıyan denemede öğrencilik hayatına ait unsurlar (önlük, yakalılık, tahta, sınıf, zil, matematik dersi) özlenenler içerisinde sıralanır. Eserde bu kavramların yazarın duygu dünyasında karşılık geldiği kavramlara da yer verilerek, duygu değerleri de ortaya konulmaktadır.

Neler anımsamıyorum ki?

Kara önlük beyaz yakalılık. En çok önlüğümün düğmelerinin kopmasından korkardım.

Kara tahta. Sözlüye kalktığımız heyecan sahnemiz.

Camları kırık sınıfımız. Kış aylarında kimi zaman sobanın ısıtmadığı o sınıfımız.

Yarın matematikten sözlü var! yaygarası. İçimi hoplatan yaygara yani... Konu üslü sayılar.

Elle salladığımız çan gibi zilimiz. Elektronik ziller henüz hayatımızı daraltmamıştı o zamanlar. (s.35).

5. Çocuk Oyunları-Oyuncaklar

Geçmişe dair en çok hatırlanan, derin izler bırakmış olan unsurlardan biri çocukluk yıllarında oynanan oyunlardır. Başlı başına oyunun kendisi, oynama işi, arkadaşlar ve onlarla oyun oynayarak geçirilen eğlenceli zamanlar çocuk oyunlarının özlenmesinde etkili noktalardır.

Şairlerin çocukken oynadıkları oyunlara nostaljik bir tavırla yaklaşmaları şaşırtıcı değildir. İncelenen şiirlerde şairler bu bağlamda, yalnızca oyunların kendisini değil; aynı zamanda oynanan zamanı, zemini ve oyun arkadaşlarını da özlemektedirler. Bunun yanında çocuk oyunlarının sadece şairler için değil; genel olarak herkes için nostaljik olması, her bireyin bir daha geri gelmeyecek çocukluklarına karşı duyduğu derin özlemi de gözler önüne sermektedir. (Başaran, 2021, s. 644-645).

İncelenen deneme metinlerinden “İyi Vardı Kötü Yoktu”da çocukların en önemli eğlencesi, zaman geçirme aracı olan geleneksel oyunların (Körebe, çelik çomak vb.) unutulmasına, oyun alanlarının azalmasına dikkat çekilerek çocukluğa ait önemli parçaların kaybı ve değişimi vurgulanmaktadır. Eski zamanlar ile şimdi/bugün karşılaştırılarak bugün çocuğun yapısına aykırı duran bir durum yaşandığı anlatılmaktadır. Artık çocukların açık ve geniş alanlarda koşup oynamadığı, evlerde ve hareketsiz yaşadığı anlatılmakta, eski günlerin güzelliği ve o günlere duyulan özlem hissettirilmektedir.

Körebe vardı; atari yoktu.

Oyun yerleri vardı; evlere kapanıp kalmak yoktu.

Çelik çomak vardı; adam asmaca yoktu. (s.22).

“Yaşasın” başlığını taşıyan denemede yazarın sevdiği, devam etmesini istediği şeyler bir bir sıralanır. Bunlar içerisinde sevilen insanlar, hayvanlar, çiçekler; şehirler, edebî türler görülür. Aynı şekilde yazarın sıraladıkları arasında en sonda ve de vurgulu olarak yaşaması istenen şeyler “saklambaç, birdirbir, uçurtma uçurmak, topaç çevirmek” gibi çocuk oyunları ve “uçurtma, topaç” gibi oyuncaklardır. Artık kaybolmuş, özlenen çocuk oyunları ve oyuncakları üzerinden nostalji yapılır. Çocukluk ve çocuk oyunları ile ilgili kayıp durumu “yok olup gitti”, oyun ve oyuncakların bugün de var olması isteği ise “geri gelsin ve yaşasın” ifadesiyle kendisine yer bulur.

Yaşasın afacanlar. Saklambaçlar, birdirbirler yaşasın. Uçurtmalar, topaçlar yaşasın.

İyi ama bu saydığımız oyunlardan bazıları yok olup gitti, diyorsunuz duyuyorum.

Fakat o eski oyunlar geri gelsin ve yaşasın. (s.27).

“Kalbimde Azalma Hiç”; azalması istenmeyen, hep var ve çok olması istenen şeylerin sıralandığı bir denemedir. Metinde ele alınan ana noktalar arasında sokak/çocuk oyunları, oyuncaklar (topaç) ve oyunlarda söylenen tekerlemeler yer alır ve bunlara duyulan hasret ifade edilir.

Hiç azalmasınlar bende.

(...)

Sokak oyunları.

Tekerlemeler.

Adam üleşmece.

Topaç çevirmekte maharetim hiç olmadı; olsun azalmasın o oynadığım topaçlar bile içimde.... (s.33).

Metinlerde, çocukluğa duyulan özlem/nostalji söz konusu olduğunda oyuncakların çok anılmadığı görülür. Yazarın çocukluğuna dair andığı oyuncaklar uçurtma, topaç ve tahta arabalardır (Kaya, 2016, s.27, 33, 37).

6. Kaybedilen/Yok Olan/Özlenen/Değişen- Değerler

Deneme metinlerinde yazar, çocukluk yıllarında toplumun sahip olduğu değerler ve bu değerlerin topluma kazandırdıkları üzerinden, bugün yok olan ya da yok olmaya yüz tutan değerler için duyduğu üzüntüyü dile getirir. Bu değerler evrensel ve kültürel değerler olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

6.1. Evrensel Değerler

Sevgi: “Sevgi Apartmanı” metninde komşuluk, saygı vb. ile bağlantılı olarak günümüzde yok olduğu hissettirilen, kaybindan üzüntü duyulan bir değer olarak yer almaktadır.

Apartmanımızın adı “Sevgi” apartmanıdır fakat burada her gün her Allah’ın günü bir kavga çıkıyor. ...

Komşu komşuya hiç kötü söz söyler mi?

Komşu komşuya savaş açar mı hiç?

(...)

Her gün “dır dır”.

Her gün sevgisizlik.

Her gün kötü örnek olmak. (s.15).

Sahip olunan şeye verilen değer ne kadar büyükse onun kaybı durumunda duyulan üzüntü de o

kadar büyük olur. Metinde toplumun bir zamanlar sevgi değerine sahip olduğu, insanların yaşamında bu değerın sözde değil özde yer ettiğini anlatan satırlara yer verilmektedir.

Önceleri bahçeli bir evimiz vardı. Komşularımız vardı. Dünya tatlısı insandılar hepsi de...

Hiçbirinin adı Sevgi değildi.

Fakat hayatları sevgiydi hepsinin...

Tepeden tırnağa sevgi...

Sakin ha siz siz olun adı sevgi olan her şeye kanmayın! (s.15).

Yukardaki alıntı, “önceleri” olarak ifade edilen geçmişin övüldüğünü, günümüzü ifade eden “her gün”, “her Allah’ın günü” yaşananlar ise bugüne bakışın olumsuz olduğunu gösterir. Metin bir apartman üzerinden toplumsal yaşantının bugünkü halini, yaşanan sorunların temelindeki “kayı” ortaya koyar. Metne göre günümüzde “Sevgi” artık sadece bir isimdir. Adı vardır ancak kendisi yoktur. Sözde vardır, özde yoktur. Metinden alınan yukarıdaki örnek bu durumu, günümüzde yaşanan en büyük sorunlardan birinin sevgisizlik olduğunu, en önemli değerlerden biri olan sevginin kaybedildiğini vurgulamaktadır.

Huzur: Sevgisizlik sonucunda bugün kaybedilen değerlerden biri olarak görülür. Sevgi kaybolunca huzur da kaybolmuş, sevgisizlik huzursuzluğu dolayısıyla mutsuzluğu beraberinde getirmiştir. Bu noktada geçmiş, sevgi ve huzur değerleri üzerinden olumlu duygularla anılırken bugün; sevgisizlik ve huzursuzluk ile ifadesini bulan, olumsuz/eleştirel bakış açısını yansıtan bir çerçeveden sunulmaktadır. Buna göre; “Sevgi Apartmanı”nda dile getirilen ifadelerden, sevginin her şeyin temeli olduğu, o kaybolursa dünyanın yaşanılır bir yer olmaktan çıkacağı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Huzur satın alınabilir bir şey olsa bir koşu alıp geleceğim marketten.

Fakat o da satın alınmıyor ki. (s.15).

İyilik (İyi Olmak): “Yaşasın” adlı eserde iyilik değerinin kaybına ya da azalmasına duyulan üzüntü, bu değerın ve ona sahip olanların yaşaması dileğiyle ifade edilmektedir.

İyi adamlar yaşasın. ...

İyilikseverler sonsuz yaşasın. (s.25).

Metinde, kaybedilen iyilik değerini aslında sonsuza dek yaşatma isteğinin varlığı sezilmekte ve bu durum nostaljiye işaret etmektedir.

6.2. Kültürel Değerler

Denemelerde mazinin izlerini yansıtan, özlenen kültürel değerler arasında özellikle edebiyat/sanat ürünleri ve komşuluk ilişkileri yer almaktadır.

Edebiyat/sanat ürünleri: İncelenen denemelerde şiir, tekerleme, masal, öykü, tiyatro gibi edebî türler ve şarkılar geçmişe duyulan özlemin yöneldiği unsurlar arasındadır. “Yaşasın” adlı metinde çocukluk dönemine ilişkin olarak özlenen unsur nineden dinlenen masallardır. Metinde özellikle büyük ebeveynlere, geniş aileye duyulan özleme bağlı olarak nine-torun arasında güçlü ilişkilerin kaynağını oluşturan masal anlatma/dinleme geleneğinin kaybolmaması ve hep yaşaması isteği dile getirilir. Denemede, kaybolmaya yüz tutan değerler nedeniyle yaşanan endişe sezilir. Yazar; dede ve nineye, nineden masal dinlenen anlara, anlatılan masallara duyduğu özlemi ifade eder.

Ninem yaşasın. Ninemin masalları. (s.27).

Aynı eserde yazarın sevdiği ve devam etmesini istediği şeyler arasında şiir, öykü gibi edebiyat türleri ve şarkılar da görülür. Edebî türler ve şarkılar bugün de vardır. Ancak yazar tarafından “iyi” kavramıyla birlikte kullanıldıkları/metnin “iyi” kavramı etrafında oluşturulduğu düşünülürse bu durum, iyi yani estetik değer taşıyan eserlerin azaldığı düşüncesine bağlanarak nitelikli eserlere duyulan özlemin ifadesi olarak değerlendirilebilir. “Kalbimde Azalma Hiç” başlıklı denemede de devam etmesi, bugün de yaşaması istenen unsurlar arasında “tekerlemeler” yer almaktadır.

*İyi bir şiir dünya durdukça yaşasın,
İyi bir öykü yaşasın, masallar, tiyatrolar...
Şarkılar sıcacık yaşasın içimizde. (s.25).*

Hiç azalmasınlar bende.

(...)

Sokak oyunları.

Tekerlemeler. (s.33).

Komşuluk ilişkileri/Mahalle kültürü: Türk kültürünün önemli ve temel unsurlarından biri paylaşmaya, dayanışmaya dayalı sıkı komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürüdür. Bu bakımdan nostalji temelli pek çok eserde geçmişin en çok özlenen güzellikleri arasında yer almaktadır.

Mahalle ile birlikte komşuluk, çocukluk yaşamını süsleyen önemli bir sosyal etkinlik olarak öne çıkar anlatılarda. Komşuluğun işaret ettiği olgu ise, günümüzün, korunaklı konutlarda sterilize edilmiş siteli kent yaşamı yerine; ortaklaşmacı, dayanışmacı, paylaşımcı bir topluluk yaşamıdır. (...)

Komşuluk, yalnızca sohbetlerle, yiyip içmelerle güzel vakit geçirilen anlarla değil (...) dönemin olumsuz koşullarının üstesinden gelmedeki işleviyle de birlikte anılır. (Akbulut & Akar Vural, 2012, s. 254, 255).

“İyi vardı Kötü yoktu” başlığıyla geçmişin iyi olan, özlenen değerlerinin aktarıldığı denemede işlenen temel konulardan biri komşuluk ilişkileri ve mahalle kültürüdür. Metinde komşuluk olgusunun da bittiği, insanların birbirinden uzaklaştığı ve hatta kalabalıklar içinde yalnızlaştığı, birbirine yabancılaştığı hissettirilmektedir.

Konu komşu vardı; kalabalıklar yoktu. (s.22).

Çocuk oyunları da kültürün bir parçasıdır. Bu konu çocuğun hayatındaki özel yeri ve önemi, incelenen denemelerde sık yer almış olması, metinlerde nostaljinin çocukluk yıllarına yönelik olması gibi sebeplerle ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Geçmişe duyulan kuvvetli özlemi ifade etmek için kullanılan nostalji kavramı, insanın daha çok çocukluk yıllarına ait unsurlara duyduğu hasreti merkeze almaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, doküman olarak seçilen denemelerde çocukluğa duyulan özlem ve bu özlemin öznesi konumundaki varlıklarla ilgili veriler tespit edilmeye çalışılmıştır. 14 denemenin yer aldığı eserde 5 metinde (Sevgi Apartmanı, İyi Vardı Kötü Yoktu, Yaşasın, Fotoğrafları Saklamak, Kalbimde Azalma Hiç) yani denemelerin %36’sında doğrudan nostaljik unsurlara yer verildiği belirlenmiştir.

Nostalji konulu çalışmalarda genel olarak özlenen unsurların başında çocukluk yıllarının geldiği görülmektedir. Başaran (2017, s. 642), halk şiirlerinde nostalji konusunu araştırdığı çalışmasında şiirlerin üretimini sağlayan temel unsurlar arasında; geçmişe/çocukluğa ve memlekete duyulan özlemin bulunduğunu belirtir. Benzer şekilde bu çalışmada incelenen deneme metinlerinde de nostalji duygusunun özellikle çocukluk yıllarına yönelik olduğu saptanmıştır.

Eserlerde çocukluk yıllarına ait en çok özlenen unsurlarla ilgili; iş dönemlerine (bağbozumu, harman zamanı vb.), kişilere (anne, baba, nine, dede, öğretmen vb.), mekânlar ve doğa unsurlarına (hayvanlar, çiçekler, yayla, çeşme, dere vb.), okul hayatına (okul, sınıf, öğretmen, silgi, cetvel, kara tahta vb.), çocuk oyun ve oyuncaklarına (körebe, çelik çomak, saklambaç, uçurtma, topaç ve tahta araba) ve o dönemde sahip olunan değerlere (sevgi, huzur, iyilik, sanat ürünleri, komşuluk) ilişkin verilere ulaşılmıştır. Bu başlıklar yazar tarafından nostaljik bulunan unsurları ortaya koymaktadır.

Alan kaynaklarında (Apaydın & Özakman, 2020, s.471; Karahan, 2024, s.58, 60; Taş, 2024, s.80) da nostalji söz konusu olduğunda genel olarak benzer unsurlara (mekân -ev, mahalle vb., kişi,

nesne, olay, duygular, çocukluk vb.) yer verildiği tespit edilmiştir. Başaran'ın (2017, s. 643) halk şiirlerini konu alan çalışmasında nostaljik unsurlar arasında mekân, yemek kültürü ve oyunun öne çıktığı tespit edilmiştir. Başaran, özellikle mekân unsurunun nostaljide önemli olduğunu vurgulamakta; geçmişe dair hatırdaki kalan hiçbir şeyin mekândan bağımsız olmadığı, hatırlamanın en önemli kolaylaştırıcılarından birinin olayın geçtiği yer/mekân olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca geçmiş söz konusu olduğunda, çocuk oyunlarının özlenen unsurlar arasında başta geldiğini, oyunların hem eğiticiliği hem de birlik ve paylaşma kültürünü kazandırması noktasında çok önemli bir rolü olduğunu ifade eder.

Çalışmada, geçmişte sahip olunan sevgi/saygı, huzur, iyilik gibi kültürel ve evrensel değerlerin anlatıldığı ve günümüz dünyasında bu değerlerin kaybolmasından üzüntü duyulduğu belirlenmiştir. Yeni medya ve nostalji konusunun incelendiği çalışmada da (Satır, 2021, s.124) kullanıcıların cevapları üzerinden geçmişte ilişkilerin daha sıcak ve samimi olduğu ve günümüzde bu durumun kalmadığı düşüncesinin hâkimiyetine yer verilir. Ümer (2019, s.597) de sinema üzerine yaptığı araştırmasında nostalji duygusunun kentleşme ve yabancılaşma karşısında otantik toplumsal bağ tasavvuruna odaklandığını, nostalji temsiliinde toplumsal düzenin kişiler arası ilişkilerin aile içi benzeri bir doğallıkla şekil kazanmasıyla karakterini oluşturduğunu ifade eder. Ögüt (2020, s.150) ise çalışmada Tanpınar'ın içine doğduğu toplum ve değerleri kaybetme korkusuyla yaşadığı travmayı aşmak için nostalji duygusundan yararlandığını söyler. Bu bakımdan çalışmaların örtüştüğü değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, alan kaynaklarında (Başaran, 2021, s. 639; Karahan, 2024, s. 57) olduğu gibi nostalji kavramının genel olarak kaybolan şeylerle (anne, baba, dede, nine, okul, mahalle, oyun, oyuncak vb.) ya da kaybetme duygusuyla ilişkili olduğu görülmüştür. Denemelerde, çocukluk yıllarına duyulan özlemin altında; geçmişe ait olan kişi, varlık, mekân vb. pek çok unsurun hafızalarda bıraktığı; yeniden yaşanılması, yeri doldurulamaz güzellikte ve unutulmaz olduğu hissedilen izler görülmektedir. İnsanlar sevdikleri, onları mutlu eden geçmişe ait unsurları bugün de yanında, yeter miktarda görmek ister. Yazarın kaleme aldığı metinlerde “Yaşasın”, “Kalbimde Azalma Hiç” gibi başlığa taşıdığı ifadeler de bu durumu yansıtmaktadır.

Metinlerde çocukluk yılları ve bugün arasında önemli karşılaştırmalar yapıldığı, geçmişe bakışın tamamen olumlu olmasına karşın; azalan ya da yok olan güzellikler, yaşanan kayıplar nedeniyle bugüne olumsuz bakıldığı belirlenmiştir. Denemelerde iyi ve güzel her şey geçmişe; kötü, çirkin olan şeylerse bugüne aittir. Dolayısıyla “bugün” mutsuzluğun, ayrılığın, kayıpların, hasretin ve bu nedenle şikâyetin; “çocukluk dönemi/geçmiş” ise sevilenlerle birlikteliğin, sahiplik duygusunun yani mutluluğun, özlemin sembolüdür. “Eski, önceleri” gibi kavramlar var olan güzellikleri, çocukluk yıllarını; “yeni” kavramı ise yok olan, kaybolan güzellikler ile bugünü ifade eder. Başlıklara da yansıyan (Yaşasın, Kalbimde Azalma Hiç) gidenin, kaybolanın geri getirilmesi, yaşatılması isteği; özlemin bitirilmesi ihtiyacı, geçmişe ulaşabilmek için fotoğraflara sığınılması (Fotoğrafları Saklamak) metinlerdeki nostalji duygusunun en güçlü işaretlerindendir.

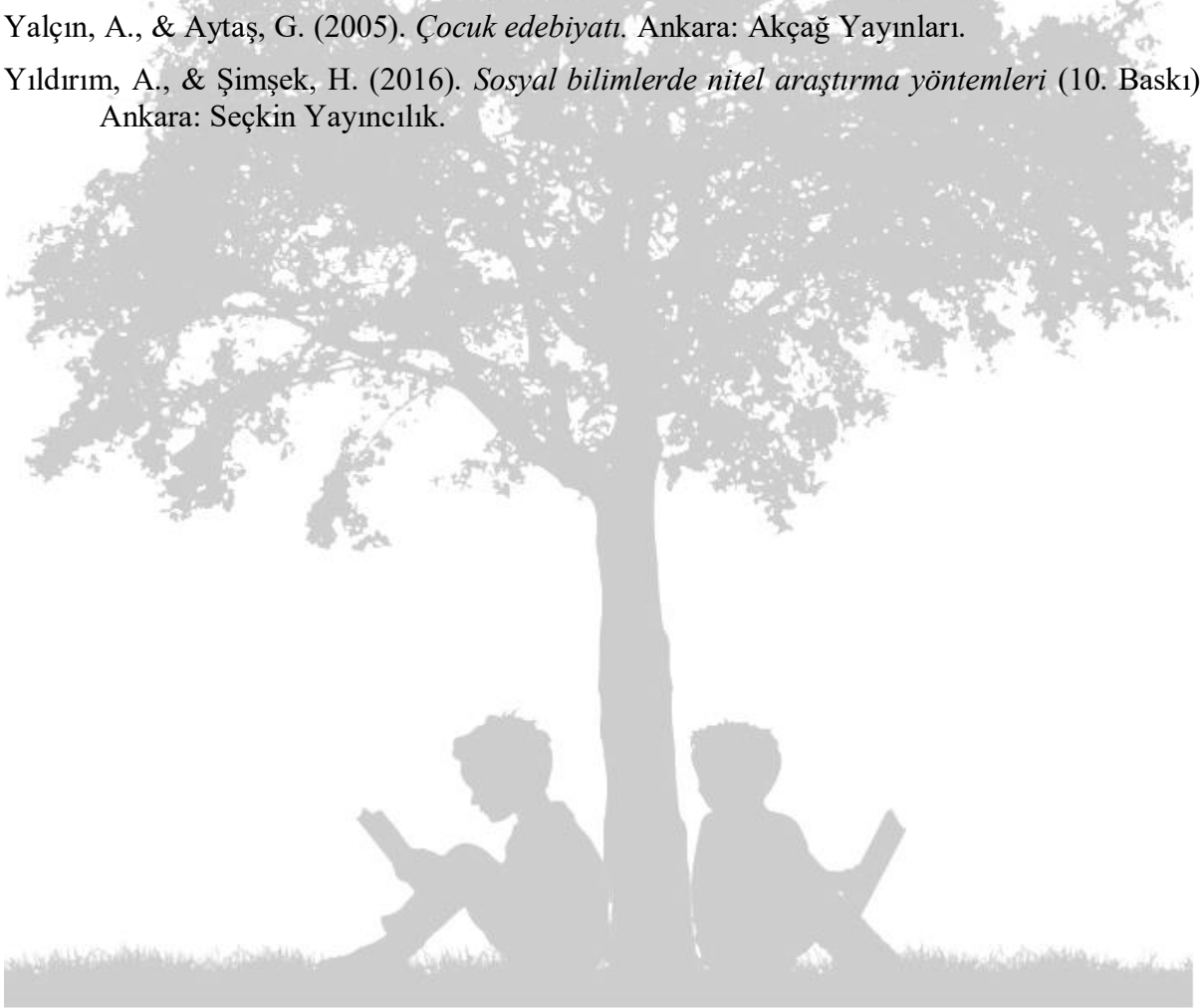
Karahan (2024, s.57); nostalji, anımsama ve özlem estetiği üzerine gerçekleştirdiği çalışmada A. M. Dıranas'ın Yağma şiiri üzerinden insanı hafızalarda iz bırakan güzel günleri aramaya iten ve dolayısıyla nostaljik eğilimi doğuran asıl unsurun bugünden zevk almama/memnuniyetsizlik durumu olduğunu belirtir. Satır (2021, s.128) da araştırmasında nostaljik bakış açısının temelde iki düzlemde oluştuğunu; nostalji ekseninde geçmişin idealize edilip, yüceltilirken; şimdiki zamanın değersizleştirilmekte ve anlamsızlaştırılmakta olduğunu vurgulamıştır. Bu anlamda çalışmanın verileri ile kaynaklardaki bilgilerin örtüştüğü söylenebilir. Farklı olarak Ögüt'ün (2020, s.149) çalışmasında geçmiş gibi şimdinin de kıymetli olduğu görülür. A. H. Tanpınar'da nostalji konusunun ele alındığı çalışmada Tanpınar'ın âna, geleceğin geçmişi olarak baktığı ve kıymet verdiği belirtilir. Buna göre de şimdinin kıymet görmesinin sebebi, geleceğin geçmişi olmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynaklarda bireylerin gündelik sıkıntılar ve kaygılardan kaçmak, mutlu olmak amacıyla geçmişe yöneldiği, bu çerçevede nostaljinin bir arayış, eksikliği giderme ihtiyacı, sığınma isteği olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Apaydın & Özakman, 2020, s.472; Karahan, 2024, s.59, 60; Satır, 2021, s.128). Benzer şekilde incelenen denemelerde de nostalji duygusu; bugüne taşınamayan, kaybedilen tüm değerlerin ardından duyulan bir yas; yaşanan kayıplara bir isyan, hayata devam edebilmek, tutunabilmek için bir dayanak olarak belirlemekte, arayışı ifade etmektedir.

Kaynakça

- Akatlı, F. (2008). *Türk yazınında denemenin durumuna genel bir bakış*. Z. İpşiroğlu (Ed.), *Çağdaş Türk Yazını* (s. 103–109). İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Akbulut, H., & Akar Vural, R. (2012). Çocukluğun anımsanışı: Masumiyet arayışında uzak/yakın geçmiş nostaljisi. *Millî Folklor Dergisi*, 24(95), 249–262.
- Akdeniz, S. (2001). Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde çocukluk ve çocukluğa duyulan özlem. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 57-66.
- Apaydın, D., & Özakman, İ. (2020). Öyküyle yazmak, şiirle silmek: Ziya Osman Saba'nın öyküleriyle şiirlerinde nostalji ve melankoli. *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(2), 459–472. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.818378>
- Argın, Ş. (1996). Nostalji ile ütopya arasında. *Birikim Dergisi*, 82, 21–25. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-82-subat-1996/2280/nostalji-ile-utopya-arasinda/5016>
- Başaran, U. (2021). Nostalji-kültür ilişkisi ve 21. yüzyıl Türk halk şiirinde nostaljik unsurlar üzerine bir değerlendirme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(34), 636–651.
- Baştürk, S. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Çil, T. Y. (2021). Anlık geçişler: Nostalji ve ütopya arasında şimdiki zamanın “yer”sizliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(77), 223–230.
- Demirel, Ş., Seven, S., Tozlu, N., & Uludağ, M. E. (2010). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Diren, F., & Kandemir, C. (2021). Y kuşağının nostalji eğilimi. *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 66–76.
- Eliuz, Ü. (1997). Ahmet Muhip Dranas'ın şiirlerinde geçmişe özlem. *Türk Kültürü Dergisi*, 409, 300–305.
- Enginün, İ. (2004). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Er, Z. F., & Fırat, H. (2021). Türkçe öğretiminde zihinsel gelişimi destekleyen bir öğretim aracı olarak Yalvaç Ural'ın denemeleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 547–562.
- Fırat, H. (2018). Çocuk edebiyatı ve Türkçe öğretiminde denemenin yeri. E. Çer (Ed.), *Çocuk ve Kitap* (s.13–36). Ankara: Eğiten Kitap.
- Gürçayır, S. (2013). Yemek nostaljisi: Tadı damakta kalan tatlar ve geleneğin dönüşümü. Aynı Tadı Paylaşmak: *Türkiye-Romanya Geleneksel Ortak Mutfağı Çalıştayı Bildirileri*, (hızl. E. Ölçer Özünel vd.), 47-52, Ankara: Grafiker.
- Güzel, E., & Yolbulan Okan, E. (2016). Nostaljiye genç bakış: Nostalji içerikli reklamların Postmodern bireyler üzerindeki etkisi. *Business and Economics Research Journal*, 7(3), 137-154.
- Karahan, A. (2024). Nostalji, anımsama ve “özlem estetiği”: Ahmet Muhip Dıranas'ın "Yağma" şiiri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 52–61. <https://doi.org/10.30767/diledeara.1393283>
- Kaya, D. (2013). Şehire göç ve köye özlem olgusunun âşık edebiyatındaki yansımaları: Sivas örneği. *Akademik Kaynak Dergisi*, 1(1), 111–148.

- Kaya, V. (2016). *Kuşlar benekli gökyüzü*. Konya: Kayalıpark Yayınları.
- Öğüt, A. N. (2020). Tanpınar'da nostalji ve eve dönüş. *Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 14, 125-153.
- Özhan, Ş., & Altuğ, N. (2017). Demografik değişkenler açısından nostalji eğilimini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 337-350
- Satır, M. E. (2021). Yeni medya ve nostalji: TRT arşiv üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(24), 116-129.
- Şahbaz, N. K. (2008). Çocuk edebiyatında ihmal edilmiş bir edebî tür: Deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 189-203.
- Taş, M. (2024). Pınar Kür'ün hikâyelerinde nostalji. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 12(38), 71-88.
- Taşkaya, M. (2013). Reklamda nostaljik unsurlar: Kimlik vaadi ve anlamın tüketimi. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 6(1), 1-37.
- Ümer, E. (2019). Nostalji perdesi ve geçmişi icat etmek. *SineFilozofi Dergisi*, Özel Sayı, 585-904.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

STRUCTURED ABSTRACT

Nostalgia in Essays for Children: Longing for Childhood

Introduction

An essay is a type of text in which the author freely expresses his/her feelings and thoughts about any subject she chooses and uses sincere language. Essay is one of the text types that are loved by children and considered important in children's literature. In the research, essays written for children were examined in terms of nostalgic elements (longing for childhood); missed person, time, place, etc. It is aimed to determine the qualities of the elements. Vural Kaya's work titled "Kuşlar Benekli Gökyüzü", one of the essay books written for children, was selected and examined as a document because it consists of essays containing detailed data on the theme of nostalgia.

Method

In the study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used and the theme of nostalgia was considered as the basic criterion. In the analysis of the data, the classifications in the field sources indicating the entities towards which the feeling of longing is directed were considered and descriptive analysis was used. In addition, some data that were outside the classifications in the field sources were identified in the documents examined (values, toys, etc.), and these data were evaluated by content analysis and included in the study.

Results and Discussion

It was determined that in the work, which included 14 essays, elements directly related to the feeling of nostalgia were included in 5 texts (36%). In the works examined, it was observed that the feeling of nostalgia was especially directed towards childhood years. The most missed elements of childhood in the works are; family members such as mother, father, grandmother, grandfather; places such as plateaus and streams; school life; children's games and toys such as blind-man's buff, tipcat, hide and seek, kite, peg tops and wooden cars; values such as love and respect that society has.

In the work, data regarding the most missed periods of childhood, people, places-nature elements, school life, children's games and toys and values were obtained. It was also determined, it was seen that the concept of nostalgia is generally associated with lost things or the feeling of loss. Individuals turn to the past in order to escape from the troubles and concerns of daily life and to be happy. In this respect, it can be said that nostalgia emerges as a search, a need to eliminate deficiencies, and a desire for refuge. In the essay texts, important comparisons are made between childhood and today, and although the view of the past is completely positive; It has been determined that today is viewed negatively due to the beauties that have diminished or disappeared and the losses experienced. In trials, everything good and beautiful is in the past; The bad and ugly things belong to today. Therefore, "today" means unhappiness, separation, losses, longing and therefore complaints; "Childhood/past" is the symbol of unity with loved ones, the feeling of ownership, that is, happiness and longing. The feeling of nostalgia in the works; A mourning felt after all the lost values that cannot be carried to the present day; a rebellion against the losses suffered; It appears as a branch, a support to continue life and hold on.

